

چگونگی و شیوه های شاداب سازی مدارس از دیدگاه دانش آموزان

بهروز داداشی اومالی^۱، زینب حاجی زاده رستمی^۲، خدیجه نوروزی^۳

^۱ کارشناسی ارشد، تحقیقات آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، نکا، ایران.

^۲ کارشناسی ارشد، علوم کشاورزی (مهندسی تولیدات گیاهی) دانشگاه علوم طبیعی، گرگان، ایران

^۳ کارشناس، حرفه و فن، مرکز تربیت معلم، قائمشهر، ایران

چکیده

مدرسه به عنوان یک مکان تربیتی که بخش عمده ای از زندگی دانش آموزان در آن سپری می گردد، زمانی در انجام رسالت خود و رسیدن به اهداف تعلیم و تربیت موفق خواهد شد که بتواند رضایت مندی و رضایت بخشی دانش آموزان را فراهم نماید. حداقل کاری که می توان در تامین بهداشت جسمی و روحی فرزندان داشته باشیم ایجاد فضای مفرح و شاد ی بخش در مدرسه است. زیرا اگر فضا سازی مناسبی در مدارس انجام شود به شاد زیستن فرزندان خود کمک بسیار مهمی خواهیم کرد. برای دست یابی به تحقق آرمان های مربوط به شاداب سازی مدارس باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسئولان نظام آموزش و پرورش ایجاد نمود. در واقع شاداب سازی مدارس را باید در ابعاد ظاهری و ابعاد معنوی جستجو کرد. در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی از نوع زمینه یابی و روش کتابخانه ای (تاریخی) استفاده شد. جامعه آماری ما دانش آموزان سال سوم مدرسه راهنمایی شاهد نکا می باشند که تعداد نمونه آماری جامعه ما ۵۷ نفر می باشد. ابزار تحقیق ما شامل یک پرسشنامه ۲۱ سوالی می باشد همچنین در تحلیل داده ها از پیشینه ی تحقیقات انجام شده و کتب و مقالات بکارگیری شد

واژه های کلیدی: مولفه، شاداب سازی، دانش آموزان، شهرنکا.

مقدمه و بیان مسأله

در آموزش و پرورش مدرن افزون بر مهارت های خواندن، حساب کردن و نوشتن نیازهای جدیدی در قالب کسب مهارت زیستن و حل مسئله و چگونگی رویارویی با چالش های هزاره سوم مطرح شده است پژوهش ها حاکی از آن است که فرایند تعلیم و تربیت فعال متخصص وجود شور و طرب، نیاز و جوشش، تلاش و پشتکار و نشاط در همه ی ابعاد آن است چرا که هر گونه ارتباط و تعلیمی که بدون روح تحرک، پویایی و شادی و نشاط باشد به شکست منتهی می گردد. شادی یکی از نیازهای اساسی انسان و لازمه زندگی اوست. **پیامبر اکرم می فرمایند: " بازی کنید و شاد باشید همانا من ناراحتم که در دین شما خستگی و بی نشاطی دیده شود. "** (میر کمالی، ۱۳۸۹) تحقق اهداف متعالی آموزش و پرورش و لزوم توجه به روحیات و ویژگی های نسل دانش آموز ایجاب می کند که اداره امور مدارس مبتنی بر افزایش قدرت تصمیم گیری استقلال نسبی انعطاف پذیری و روش های غیر متمرکز و مشارکت جویانه باشد تا بتواند فضای عمومی مدرسه را پویا پرنشاط و فعال نموده و توانمندی ها و خلاقیت های مدیران معلمان و دانش آموزان را به خوبی شکوفا و متجلی سازد. (ص ۶ آیین نامه های اجرایی مدارس)

علم به مطالب بیان شده باعث تقویت مسئولین آموزش و پرورش از جنبه تئوریک می شود. اما مسأله این است که این مبانی تئوریک کمتر عملی می شود. شاهد این مدعا دانش آموزان است که در مدرسه با نگاههای مکرر به ساعت منتظر پایان ساعت مدرسه و رهایی از آن هستند. توجه به این نکته لزوم تجدید نظر در شیوه اداره مدرسه و برنامه های آن را به ما گوشزد می کند. بنابراین هر یک از ما ملزم به ارائه برنامه هایی جهت شاد کردن محیط مدرسه برای دانش آموزان هستیم تا شوق حضور در محیط شاد مدرسه را در دانش آموزان ایجاد کنیم تا بدینوسیله به ارتقا سطح کیفی تعلیم و تربیت کمک نماییم. **حال سؤال این است: برای ایجاد مدارس با نشاط چه راهکارهایی باید صورت گیرد؟**

اهداف تحقیق

بررسی و راهکارهایی برای ایجاد مدارس با نشاط .

روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی از نوع زمینه یابی و کتابخانه ای استفاده می شود . و جامعه آماری ما دانش آموزان سال هفتم و هشتم مدرسه سمپاد نکا می باشند و به سوالات پرسشنامه پاسخ می دهند که تعداد آنان در پاسخگویی به سوالات ۱۰۰ نفر می باشند. ابزار تحقیق ما شامل یک پرسشنامه ۲۵ سوالی می باشد همچنین در تحلیل داده ها از پیشینه ی تحقیقات انجام شده و کتب و مقالات مندرج در سایتها بکارگیری شد.

ابزار تحقیق

پرسشنامه محقق ساخته وسایت های علمی-آموزشی-فیش تحقیقاتی

مبانی نظری تحقیق

تعریف و جایگاه شادی

استاد مرتضی مطهری در تعریف شادی می نویسد:

سرور، حالت خوش و لذت بخشی است که از علم و اطلاع به اینکه یکی از اهداف و آرزوها انجام یافته یا انجام خواهد یافت، به انسان دست می دهد و غم و اندوه، حالت ناگوار و دردناکی است که از اطلاع بر انجام نشدن یکی از هدف ها و آرزوها به انسان دست می دهد. در دنیای پراضطراب و پرتلاطم امروز، آرامش و داشتن خیالی آسوده، نعمتی است که همگان آرزوی آن را دارند. در واقع، یکی از نیازهای اساسی انسان، شادزیستن است که در پرتو آن، با رسیدن به تعادل روحی، خود و جامعه اش را به سلامت و پویایی رهنمون می شود.

انسان به طور فطری از غم گریزان و به سوی شادی در حرکت است. شادی و نشاط نه تنها بر روح و روان انسان، بلکه بر جسم او نیز تأثیر می گذارد. از نگاه اجتماعی، نیز شادمانی، قلب ها را به یکدیگر نزدیک و ترس، نگرانی، ناکامی و بدگمانی را بی اثر می کند. ارسطو می گوید: «شادی، بهترین چیزهاست و آن قدر اهمیت دارد که دیگر چیزها وسیله به دست آوردن آن هستند.» دین مقدس اسلام نیز که تأمین کننده صلاح دنیا و آخرت آدمی است، شادی های مناسب و حلال را تأیید می کند و پیروانش را از افسردگی و بی حالی برحذر می دارد. البته این را نیز باید پذیرفت که هر انسانی در زندگی خود، صحنه هایی از غم و ناراحتی را در کنار شادی تجربه می کند، و اساساً وجود غم در زندگی انسان، موجب تعادل بخشی به زندگی است.

راه کارهای رسیدن به شادمانی

۱- ارتباط داشتن با خدا، اصلی ترین شرط رسیدن به سرور قلبی

۲- افزودن بر تحمل و رضایت مندی

۳- مثبت نگری و شادمانگی

۴- تحلیل و تفسیر یافته های سوال اصلی تحقیق

جدول شماره ۱- برای ایجاد مدارس شاداب چه راهکارهایی باید صورت گیرد؟

ردیف	عنوان	کاملاً موافقم	کاملاً مخالفم	موافقم	مخالفم
۱	ارتباط عاطفی مطلوب بین عوامل آموزشی و اداری مدرسه با دانش آموزان	۵۱	۴۴	۳	۲
۲	ارتباط مناسبی بین عوامل آموزشگاه و اولیای دانش آموزان	۵۷	۳۸	۲	۳
۳	محیط مدرسه گویای معماری ایرانی -اسلامی و پیامهای فرهنگی باشد	۴۲	۵۰	۵	۳
۴	در و دیوار و حیاط مدرسه نقاشی و دارای پیامهای آموزشی و تربیتی بوده باشد	۴۹	۴۴	۳	۴
۵	محیط مدرسه زیبا و باطراوت و نشاط آور احساس شود	۶۰	۳۷	۲	۱
۶	اجرای طرح های آشنایی دانش آموزان با میراث فرهنگی ، وطن دوستی ، احترام به نیاکان و تاریخ و پرچم در مدرسه	۴۲	۵۱	۴	۳
۷	نمازخانه مدرسه رغبت انگیز و حاوی پیامهای دینی و اعتقادی باشد	۵۵	۴۳	۲	۰
۸	اجرای بازیهای بومی - محلی در فصول مختلف سال تحصیلی	۶۸	۳۲	۰	۰

۱	۳	۴۴	۵۲	برگزاری مسابقات مختلف ورزشی در ایام ... و مناسبت های مختلف	۹
۱	۲	۳۸	۵۹	اجرای برنامه های با نشاط در مراسم آغازین (تئاتر ، نمایش ، لطیفه گویی و ...)	۱۰
۳	۴	۵۱	۴۲	برگزاری طرحهای بهداشتی در راستای ارتقای سطح سلامت جسمانی و روانی دانش آموزان	۱۱
۱	۳	۴۱	۵۵	کارهای مدرسه تقسیم بندی شده و هر یک از دانش آموزان به نسبت نقشی در آن داشته باشند	۱۲
۰	۵	۳۸	۵۷	تشکیل انجمن های مختلف در مدرسه اعم از شورای دانش آموزی ، هلال احمر ، پیشتازان و... با محوریت دانش آموزان	۱۳
۱	۴	۴۴	۵۱	دانش آموز محوری برنامه های آموزشی و پرورشی مدرسه	۱۴
۰	۱	۴۳	۵۶	همکاری و همیاری دانش آموزان با همدیگر در مسایل آموزشی و پرورشی	۱۵
۰	۱	۳۸	۶۱	سیستم گرمایی وبرودتی مناسب و کلاسها به دور از سرو صدا	۱۶
۰	۲	۳۶	۶۲	سعی در شکوفا نمودن استعداد ها و توانایی های جسمانی دانش آموزان با تامین فضا و امکانات ورزشی	۱۷
۲	۵	۴۲	۵۱	مدرسه دارای کتابخانه ،آزمایشگاه ،اتاق خلاقیت و سالنهای سمعی و بصری باشد	۱۸
۱	۴	۳۳	۶۲	اجرای بازدیدهای علمی-مذهبی	۱۹
۱	۲	۳۲	۶۵	ارزشیابی های نوین مورد توجه قرار گیرد.(عملکردی-کتاب باز- گروهی)	۲۰
۳	۷	۴۷	۴۳	روش های فعال تدریس از قبیل:بارش فکری والگوی حل مسئله بکارگیری شود.	۲۱
۴	۶	۴۸	۴۲	المپیاد ورزشی-علمی در مدارس انجام گیرد.	۲۲
۰	۲	۲۸	۷۰	مهارت های زندگی مورد توجه قرارگیرد.	۲۳
۰	۲	۴۲	۵۶	فنون داستان سرایی اهمیت داده شود.	۲۴
۰	۱	۲۸	۷۱	مدرسه در تقویت فنون سخنرانی و بیان از یافته های جدید پژوهشی استفاده کند.	۲۵

تحلیل سوال اصلی تحقیق

- برای ایجاد مدارس با نشاط چه راهکارهایی باید صورت گیرد؟

با بررسی و تجزیه و تحلیل سوال فوق داده ها نشان می دهنداز نظر دانش آموزان مدرسه پسرانه سمپاد نکا (پاییز ۱۳۹۳) عواملی از قبیل : ۱-در و دیوار و حیاط مدرسه نقاشی و دارای پیامهای آموزشی و تربیتی بوده باشد ۲- محیط مدرسه زیبا و باطراوت و نشاط آور احساس شود ۳- اجرای بازیهای بومی ،محلی در فصول مختلف سال تحصیلی ۴-اجرای برنامه های با نشاط در مراسم آغازین (تئاتر ، نمایش ، لطیفه گویی و ...) ۵- سیستم گرمایی وبرودتی مناسب و کلاسها به دور از سرو صدا ۶-تشکیل انجمن های مختلف در مدرسه اعم از شورای دانش آموزی ، هلال احمر ، پیشتازان و... با محوریت دانش آموزان ۷- نمازخانه

مدرسه رغبت انگیز و حاوی پیامهای دینی و اعتقادی باشد ۸- اجرای طرح های آشنایی دانش آموزان با میراث فرهنگی ، وطن دوستی ، احترام به نیاکان و تاریخ و پرچم در مدرسه در ایجاد مدارس با نشاط در مدارسمان بسیار تاثیر گذارند.

تفسیر داده های تحقیق

برای بهره گیری مناسب از شرایط و امکانات برای ظهور استعدادها و خلاقیت های نوجوانان باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسوولان نظام آموزش و پرورش ایجاد کرد چرا که در تعریف مدیریت به عنوان یک رشته علمی «فرایند به کارگیری موثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی و سازماندهی - بسیج منابع و امکانات و هدایت و کنترل است برای دستیابی به اهداف سازمانی و براساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می گیرد.» مدیر وظیفه دارد با هماهنگی و اتخاذ تصمیمات پیش برنده ای که براساس مقررات و اصول پذیرفته شده در نظام ارزش ها شکل می پذیرد حیات مادی و معنوی سازمان و افرادش را تدارک ببیند و یک مدیر آموزشی مسوولیتی بس اساسی تر و مهم تر بر عهده دارد، چرا که با روح و روان و جسم کودک و نوجوان سر و کار دارد و بالندگی جامعه و جوانان امروز و سرافرازی و اقتدار فردای آنان به حرف و شعار تنها پیش نمی رود.

شاداب سازی درونی و معنوی در مدارس

۱- تربیت معنوی و دینی (آشنایی با لطافت طبیعی و...)

بی تردید تربیت روحی و معنوی نوجوانان باید از آغاز حیات آنان مدنظر گرفته شود لیکن چون در سنین نوجوانی می خواهند هویت شخصی پیدا کنند کم کم از والدین خود جدایی بیشتری پیدا می کنند و وابستگی کمتری می یابند و همین امر باعث می شود هدایت معنوی و ویژگی خاصی پیدا کند. آشنایی آنان با لطافت طبیعت (آب و هوا و آفتاب و کوه و دریا و... می تواند نشاط و شادابی را با ادراک طبیعت خداوندی به دست آورد به طوری که نوجوان با دیدن هر یک از ابعاد طبیعت حتی با دیدن یک گل احساس لذت و شادمانی کند.

۲- شرکت دادن نوجوان در فعالیت های گروهی

فعالیت های گروهی و جمعی نوجوانان جزو لا ینفک از زندگی اجتماعی آنان به شمار می رود و اگر خوب هدایت شود می تواند آثار سازنده ای را در پی داشته باشد و در واقع می تواند احساس لذت درونی را برای او به وجود آورد.

۳- جذب مشارکت دانش آموزان در اداره مدارس

شکی نیست که یکی از وظایف مهم تربیتی مدیریت مدارس تشویق نوجوانان به مشارکت و تعاون در همه امور است و آنان می توانند با تدوین برنامه های مناسب به جلب مشارکت دانش آموزان در امور مختلف مدرسه اقدام کنند و این موضوع می تواند به احساس مفید بودن و دور شدن از انزوا و کسالت در نوجوانان کمک کند و خود یکی از موارد شاد زیستن است.

۴- شاداب سازی محیط مدارس

یکی از شاخص های بهداشت روانی احساس رضایت ، شادی و شادابی است ، فردی که احساس می کند نیازهایش بدون برخورد با موانع در حال تامین است به زندگی خود امید واری دارد و به درجه ای از رضایت درونی می رسد که همواره او را

شاد نگه می دارد. شادی حاصل احساس "سعادت‌مند بودن" است و سعادت‌مندی حاصل احساس سیر طبیعی زندگی و در مسیر رشد قرار گرفتن است. در این حالت فرد به زندگی دیگران علاقمند می شود و به آنها عشق می ورزد، احساس رضایت و شادی سبب پیدایش حالت روانی مختلفی می شود که دوستی، عشق، محبت، امید‌واری، خوش‌بینی، مسرت، همراهی، همدلی و پذیرش از نمونه های آن است.

حقوق دانش‌آموزی

بعد از خانواده و پدر و مادر، مهم‌ترین نقش در تعلیم و تربیت فرزندان، بر عهده مدارس است. دانش‌آموزان دارای حقوقی هستند که آشنایی و عمل به آن، در تربیت صحیح آنان اهمیت بسیاری دارد. رعایت و توجه به حقوق دانش‌آموزان در طی دوران تحصیل، می‌تواند در ایجاد جامعه‌ای سالم و عدالت‌جو، کارساز باشد. برخی از حقوق دانش‌آموزان عبارتند از:

الف) حق بیان و اظهارنظر (ج) حق احترام (د) حق نشاط و شادی (ه) حق بهداشت

پیوند خانه و مدرسه

انجمن اولیا و مربیان، مظهر همکاری خانه و مدرسه در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان است. خانه و مدرسه، دو نهاد تربیتی مهم به شمار می‌آیند. اولیا به عنوان صاحبان اصلی سرمایه‌های ارزشمند، دارای حق اظهارنظر، نظارت و در برخی موارد حق دخالت در مسائل آموزش و پرورش هستند. تنها در این صورت است که فرآیند پیچیده و عمیق تعلیم و تربیت، به شکل درست و شایسته اجرا و موجب رشد و تعالی خواهد شد. مهم‌ترین نقش در پرورش فکری و روانی کودک، به عهده مدرسه است. از سوی دیگر، تا زمانی که اهمیت ارتباط میان خانه و مدرسه برای اولیا روشن نشود، نمی‌توان آنها را در مسائل آموزش و پرورش مشارکت داد.

پیشنهادات تحقیق

- ۱- در آموزشگاه کمیته‌ی مدیریت کیفیت را تشکیل دهید و سعی نمایید مدیر مدرسه خود را "مدیریت و رهبری این کمیته را بعهده گیرد و ضمن استفاده از همه‌ی معلمان و دانش‌آموزان در برنامه ریزی، فرایند نتایج را مرتباً ارزیابی نماید.
- ۲- مدیر مدرسه ضمن توجه جدی به مدیریت روابط انسانی در اداره‌ی مدرسه، سبک مدیریتی خود را برپایه‌ی مشارکت قرار دهد تا از این طریق در قلب و روح کارکنان و دانش‌آموزان نفوذ نماید.
- ۳- مدیر مدرسه می‌بایست با مشاهده و بازدید از کارها و تجارب موفق سایر مدیران برتجارب خود بیفزاید و طرح‌ها و الگوهای مناسب مدیران موفق را شناسایی و پس از مطالعه و ارزیابی باتوجه به شرایط مدرسه خود بعد از تغییرات لازم اجرا نماید.
- ۴- کیفیت بخشی مدرسه، مستلزم تنظیم اهدافی مشخص است که باید در راستای اهداف وزارت آموزش و پرورش (مصوب شورای عالی آموزش و پرورش) باشد لذا اهداف وزارت آموزش و پرورش بسیار کلی است و مدیران باید برحسب دوره تحصیلی و بانگاه به اهداف کلی، اهداف اختصاصی و تفصیلی و قابل دست‌یابی را تدوین کنند.
- ۵- برای آموزش کارکنان مدرسه و آشنایی آنها با مدیریت کیفیت دوره‌های آموزشی لازم برگزار شود و برای کسانی که در این زمینه پیشقدم هستند و تلاش می‌کنند جوایزی در نظر گرفته شود.
- ۶- باید کارها و فعالیت‌های خوب و طرح‌های ارزنده مدرسه در جلسه‌ای به افراد و گروه‌های ذیربط ارائه گردد تا از این طریق دیگران با تجارب و اندیشه‌های دیگران آشنا شوند.
- ۷- برای ارائه تجارب و اندیشه‌های نو و پیشنهادها مفید می‌توان از وسایلی نظیر اسلاید، فیلم، گراف، ویدئو، پروژکتور و ... استفاده نمود.

۸- کارگروهی را به معلمان آموزش دهید برخوردی باز داشته باشید و جلسات بحث های نظری تشکیل دهید سعی کنید تا از مزایای کارگروهی بهره مند شوید و به جای پاداش دادن به عملکردهای فردی به عملکرد های گروهی پاداش دهید .

نتیجه

دانش آموزان مهم ترین رکن نظام آموزش و پرورش هر کشوری محسوب می شوند. عواملی که می تواند این سرمایه ملی را برای رشد بهینه و کیفی آماده سازد، مهارت های رفتاری است که در محیط آموخته می شود نه فقط محفوظات علمی. مدارس تامین کننده نیروی کیفی جامعه اند و نه فقط تامین کننده کمیتی از خیل عظیم نیروی انسانی که به عنوان تحصیل کرده روانه جامعه می شوند. پس شناسایی و ایجاد زمینه برای رشد خصایل ممتاز بشری، اولین دغدغه دست اندرکاران تعلیم و تربیت در کلیه فعالیت های علمی یا فرهنگی است که باید با تمام وجود خود را وقف ایفای این وظیفه سنگین کنند. نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه ابعاد وجودی یک دانش آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت و فراموشی قرار گیرد، دانش آموز به توانایی ها و شایستگی های کامل دست نخواهد یافت .

این وظیفه مسئولین تعلیم و تربیت است که شرایطی را فراهم آورند تا تمام نیازهای او تامین شود. شاد زیستن برای کودک به همان اندازه مهم است که تغذیه خوب، محبت کردن و حفاظت از او اهمیت دارد، زیرا سلامت روحی و روانی و فیزیکی و جسمانی او را تامین می کند. نرخ شادی و خنده در مدارس ما بسیار پایین است. میزان شیوع خنده و توسعه فضای فرح بخش در آموزشگاه ها مورد بی مهری قرار گرفته است .

منابع

۱. قرآن کریم
۲. آیین نامه های اجرایی مدارس ۱۳۸۹
۳. احمدی کشتلی، مرتضی (۱۳۸۴)، "فرهنگ پوشش و آراستگی"، همایش: تجلی فرهنگ. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد مهاباد.
۴. باقری خوزانی، محمدحسین (۱۳۸۲)، "دین و سیاست در عصر جهانی شدن، چالش های فراروی جمهوری اسلامی ایران"؛ دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، ۱۳۸۲.
۵. بشیری، ابوالقاسم (۱۳۸۷)، "چگونه از آسیب های دین گریزی در جوانان جلوگیری کنیم؟"
۶. پویا، علی رضا (شهریور ۱۳۸۰)، "ارزیابی و آسیب شناسی نقش رسانه ها در گسترش فرهنگ نماز"، نشریه گلستان قرآن.
۷. ترکمان، پری منظر (۱۳۸۵)، «مدرسه، مدرسه است»، رشد مشاور مدرسه، دوره یکم، شماره ۳
۸. رشیدیان، محمد: مقاله "مدرسه شاد و با نشاط" سایت رشد ۱۳۹۱.
۹. صباغیان، زهرا (۱۳۸۴)، «مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی»، ماهنامه پیوند، انجمن اولیا و مربیان، شماره ۳۱۱.
۱۰. غفاری چمستان، صفیه (۱۳۸۵)، «راهکارهای مناسب جهت ایجاد آرامش در زندگی»، ماهنامه تربیت، سال ۲۲، شماره ۶.
۱۱. طاهری، فرشته-میرحسینی، عصمت (۱۳۸۵)، «اهمیت نماز و چگونگی جذب جوانان به این فریضه الهی»، ماهنامه تربیت، شماره ۲،
۱۲. کاکیا، لیدا (۱۳۸۵)، «آرامش و نقش آن در زندگی، ارتباط پیوند»، ماهنامه تربیت، سال ۲۱.

۱۳. میر کمالی، سید محمد (۱۳۷۷) مقاله بهداشت روانی. فصلنامه مدیریت آموزش و پرورش.